

lyseres af Skovgaard-Petersen. Med denne omhyggelige og solide fremstilling i hånden, vil fremtidens danske historiografer få afgjort lettere ved at indsætte Pontanus og Meursius på en mere retmæssig fremtrædende plads mellem koryfæerne Huitfeldt og Holberg.

Morten Fink-Jensen

BERNARDINO RAMAZZINI: Om sygdom og arbejde. Oversat af Hans Ole Hein og Finn Gyntelberg. København 2005, Arbejds- og miljømedicinsk klinik, H:S Bispebjerg Universitetshospital. 170 sider.

»Mad as a hatter« hedder det i Lewis Carrolls *Alice in Wonderland* fra 1865, men frasen er brugt allerede 1850 af Thackeray og kendes fra Amerika i 1836. Hattemagerne brugte meget kviksølvnitrat i deres arbejde med filten, og det kunne medføre sanktvejtsdans-lignende lidelser, altså et klart eksempel på arbejdsmiljø-påvirkning. I de senere år har offentligheden hørt meget til arbejdsmedicinske resultater; der bruges efterhånden meget lidt terpentinbaseret maling, så begrebet malerhjerne skulle være en saga blot, asbest er blevet bandlyst fra byggematerialer og bilbremses, der er lavet syerskeundersøgelse med henblik på at lindre påvirkningerne fra hyppigt gentagne bevægelser, undersøgelser af svejseres sædkvalitet, og computermusen har været under skarpt opsyn – omend det har været en lang kamp at få musearm anerkendt som en arbejdsskade.

Det faglige forum for dette arbejde, Dansk Selskab for Arbejds- og Miljømedicin, blev stiftet i 1980 og fejrede sine første femogtyve år med udsendelsen af en oversættelse af Bernardino Ramazzinis *De morbis artificum*, som udkom første gang i 1700, i revideret udgave i 1713; den seneste udgave ligger til grund for oversættelsen. Ramazzini betegnes som arbejdsmedicinens fader. Han fødtes 1633 i Carpi nær Modena og var fra 1682 til 1700 professor og praktiserende læge i Modena, derefter til sin død i 1714 professor i medicin i Padua. I sit arbejde gennemgår han 54 forskellige professioners særlige risici. Det er farligt at arbejde i miner på grund af de gasser, man kommer til at indånde nede i dybet – så farligt, at Ramazzini rejser spørgsmålet, om det er en from pligt at hjælpe mænd i minerne blot for at forlænge deres liv til den bitre ende – det er farligt at arbejde med kviksølv på grund af dampene, med gips på grund af støvet, med vin- og ølfremstilling, fordi man bliver påvirket af alkoholdampene enten man drikker sine produkter eller ej. Selv idrætsfolk får et kapitel; idrætsskader omtales indgående allerede af de antikke læger, som Ramazzini citerer flittigt, Hippokrates, Galén m.fl. En nu afgang overlæge på øre- næse- og halsklinikken på Roskilde Amtssygehus kendtes som Opera-Paulsen, da han havde specialiseret sig i at hjælpe sangere; de får også et kapitel hos Ramazzini, sammen med andre, der udnyttede stemmen erhvervsmæssigt: »Ingen menneskelig foreteelse er så sund eller harmløs, at den ikke kan forårsage alvorlige skader, hvis den overdrives. Det er en almindelig erfaring hos stemmepædagoger, sangere, præster, munke og nonner, der synger salmer og hymner i kirkerne. Det gælder også brølende advokater, nyhedsudråbere, forelæsere, filosoffer, der debatterer til de bliver hæse, og andre der har til opgave at synge og anvende stemmen.«

Her har lærde mænd allerede fået opmærksomhed, men de får også et særligt kapitel. Det meget stillesiddende arbejde får deres legemer til at forfalde, de får dårlig mave, dårlige øjne og en klemt bugspytkirtel, nyresygdomme og iskias, og de bliver melankolske: »Når organer på denne måde bliver berøvet deres næringsvæsker, fører det til dårlig fordøjelse, svær flatulens, bleghed og

svaghed. Lærde mænd med jovialt sindelag bliver efterhånden melankolske og tavse. Man hører ofte, at de melankolske er talentfulde, men det vil være mere rimeligt at påstå, at de talentfulde bliver melankolske.« Man kan ligefrem dø af det: »Hvis jeg i al beskedenhed selv må sige noget, tror jeg, at Plinius den Ældre ville tilføje en ny dødsårsag til de allerede kendte: jagten på visdom fører til en alt for tidlig død for mange lærde mænd. På listen over dødsårsager mangler vi 'død af visdom'.« I anden sammenhæng frarådes det professorer at bruge lys af talg. Heldigvis skrev allerede renaissancehumanisten Marsilio Ficino en bog om, 'Hvordan man holder lærde mænd ved godt helbred' – »en bog vi ofte støtter os til i Modena«.

Når man læser denne bog som historiker uden særlig indsigt i arbejdsmedicin, bliver man slået af hvilken indsigt, det var muligt at samle for tre hundrede år siden – og melankolsk ved tanken om, i hvor høj grad denne viden i mange år blev negligeret. Naturligvis er behandlingen af arbejdsrelaterede sygdomme forbedret i takt med de medicinske fremskridt, så Ramazzinis behandlingsforslag oftest er helt forældede, men kviksølvs farlighed var kendt allerede i antikken. Alligevel ser vi i dag klinikassistenter, der har pådraget sig mén ved arbejdet med at ælte plomber til vores tænder. Også tobakkens skadevirkninger er beskrevet indgående i denne gamle bog – og først sidste år har Københavns Universitet indført rygeforbud.

Ramazzinis bog er et vigtigt kulturhistorisk dokument, som sætter et emne, der fylder meget i nutiden, i et langt historisk perspektiv. Den foreligger her i en letlæst oversættelse til dansk; kun hist og her må man ty til fremmedordbogen, fordi de medicinere, der har begået oversættelsen, lader nogle medicinske fagudtryk stå uformidlede. Teksten er ikke annoteret, og indledningen indskrænker sig til en side.

Niels Lund

REINHART KOSELLECK: *Begriffsgeschichten. Studien zur Semantik und Pragmatik der politischen und sozialen Sprache*. Frankfurt am Main 2006, Suhrkamp. 569 sider. EUR 38.

Den tyske historiker Reinhart Koselleck døde den 3. februar 2006. Den posthumt udgivne artikelsamling *Begriffsgeschichten* sætter et fornemt punktum for forfatterskabet. Værket er dedikeret til begrebshistorien, men kan læses som destillerede udtræk af Kosellecks tidligere udgivelser også på andre områder. Artiklerne trækker således på tematikker, eksempler og argumenter fra både de to monografier: dissertationen *Kritik und Krise* fra 1959 og doktorafhandlingen *Preussen zwischen Reform und Revolution* fra 1967; fra det monumentale begrebshistoriske leksikon *Geschichtliche Grundbegriffe* (1972-1997); og fra de to tidligere essaysamlinger fra Suhrkamp: *Vergangene Zukunft* fra 1979 og *Zeitschichten* fra 2000.

Værket indeholder 23 artikler udgivet i perioden fra 1976 til 2005, tre hidtil upublicerede ekskurer, et efterord af Carsten Dutt – en elev af Hans-Georg Gadamer – omhandlende Kosellecks ufærdige fragmenter til indledningen, et begrebs-, navne- og sagregister samt afslutningsvis henvisninger til, hvor de respektive artikler tidligere har været publiceret. De i alt 26 tekster er inddelt i fem sektioner: 1) *Om begrebshistoriens teori og metode* 2) *Begreber og deres historie* 3) *Om oplysningssprogets semantik og pragmatik* 4) *Om den politiske og sociale forfatningshistories semantik* 5) *Fra begrebshistorie til den begrebne historie*. Opdelingerne mellem de fem sektioner er imidlertid ikke rigide, idet de fem tematikker ofte